

LAKATOS JUDIT*

Gondolatok a Gender Equality Index (GEI) kapcsán

I. Bevezető

Az utóbbi években, évtizedben a nemzetközi összehasonlítás népszerű eszközévé váltak a kompozit indexek. A gazdaság és társadalom különböző területeire fókuszáló indexek listája évről évre bővül. 2006-ban, amikor az első ezzel a témával foglalkozó átfogó módszertani kézikönyv megjelent,¹ már több mint 160 jelentősebb kompozit indexet tartott számon a nemzetközi szakirodalom, köztük olyan viszonylag széles körben ismert is, mint az ENSZ *Human Development Indexe* (HDI)². A kompozit indikátorok népszerűsége a közérthetőségükben (vagy legalábbis látszólagos közérthetőségükben) rejlik, ami miatt a média, de a politikai élet szereplői is szívesen hivatkoznak rájuk. Emellett a kompozit indexek még a következő előnyös tulajdonságokkal is rendelkeznek:

- adott problémakör különböző dimenzióit lehet így egyetlen mérőszámba sűríteni, anélkül, hogy a mögöttes dimenziók elvesznének
- egy számot jóval könnyebb értelmezni, mint több, eltérő jelentőséggel bíró indikátort
- alkalmas rangsorképzésre épp úgy, mint időbeli összehasonlításra
- a mögöttes álló mutatók száma nincs korlátozva
- anélkül is lehet rá hivatkozni, hogy tisztában lennénk a mögöttes meghúzó módszertannal.

A kompozit index képzése azonban több buktatóval is jár. Először is megfelelően definiálni kell, hogy a megfigyelni kívánt jelenséget (pl. egy ország fejlettségét), majd eldönteni, hogy milyen mutatókkal lehet azt kielégítően jellemezni, ügyelve arra, hogy

* statisztikai főtanácsadó, KSH

¹ BANDURA R. (2006): *A Survey of Composite Indices Measuring Country Performance: 2006 Update*. United Nations Development Programme Office of Development Studies, available http://www.thenewpublicfinance.org/background/Measuring%20country%20performance_nov2006%20update.p

² (Human Development Index, rövidítése: HDI) egy olyan mutatószám, amely a világ országainak összehasonlítását teszi lehetővé a születéskor várható élettartam, az írástudás, az oktatás és az életszínvonal alapján. A mutatót 1990-ben dolgozta ki Mahbub ul Haq pakisztáni közgazdász, és 1993 óta használja az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) az Emberi Fejlődési Jelentésben (HDR). Alapkonceptiója a kezdetek óta változatlan, de a konkrét számítási módban többször történt változás.

egyetlen lényeges ismérv se maradjon ki. Az így kialakított mutatókört adminisztratív nyilvántartásokból, felvételekből származó információkkal kell feltölteni. Minél szélesebb körben akarunk vizsgálni, annál erősebb korlátot jelent az, hogy a mutatóknak valamennyi összehasonlítandó országról (területről) kielégítő minőségben rendelkezésre kell állniuk. Az indexbe bevont területekhez, az azokat megjelenítő mutatókhoz elvileg súlyrendszert is ki kell alakítani., Vannak a vizsgálandó jelenség szempontjából alapvető jelentőségű és kevésbé meghatározó dimenziók, de nincs olyan módszer, amely az ezzel arányos súlyok kialakításához egyértelmű iránymutatást adna. Ezért számos, a társadalom különböző jelenségeinek összehasonlítását szolgáló kompozit index a részterületek mutatóit súlyozás nélkül összegzi, nem vállalva fel a többé-kevésbé szubjektív értékítéleten alapuló súlyképzést. Nem ritka az sem, hogy nem az összevetés célja, hanem a viszonylag könnyen megszerezhető információk köre határozza meg a kompozit index tartalmát. Mivel a kompozit indexek megalkotása nem mentes a szubjektivitástól, fogadtatása is sok esetben vegyes, nemzetközi összehasonlítás esetén különösen erős kritikai hangot ütnek meg azok az országok, amelyek a rangsor végére kerülnek. Jóllehet a bírálatoknak esetenként van valós alapja is, gyakran a transzparencia, illetve a részletes módszertan ismeretének hiánya magyarázza a fogadói oldal szkepticizmusát.

II. A Gender Equality index főbb jellemzői

A kompozit index képzés első lépése a vonatkozó módszertani kézikönyv szerint a feladat kitűzése, mi az, amit mérni, jellemezni kívánunk vele. A GEI esetében ez a férfiak és nők helyzete közötti különbség (gender gap) alakulásának nyomon követését jelenti, mert a nemek egyenlőségének megteremtése az unió egyik fundamentális célja³. Jóllehet az index jellemzően azt kívánja számszerűsíteni, hogy milyen mértékű egyenlőtlenséggel szembesülnek a nők az élet különböző területein, az is követelményként fogalmazódott meg vele szemben, hogy egyben tükrözze a férfiak számára hátrányos megkülönböztetést is.

A GE indexet az unió (pontosabban annak szakosodott intézménye az EIGE (*European Institut for Gender Equality*)) dolgozta ki, a tagországok szakértőinek széleskörű bevonásával. A megalkotását hosszú előkészítő folyamat előzte meg, melynek eredményeként a következő témakörök (domains) bekerüléséről született megállapodás, melyekhez a súlyok szakértői becslés alapján lettek hozzárendelve (ez szerepel a témakörök megnevezése után zárójelben):

- work-munka (0,19)
- money-anyagiak (0,15)
- knowlegde-tudás (0,22)
- time-időráfordítás (0,15)
- power-hatalom (0,19)
- health- egészség (0,10)

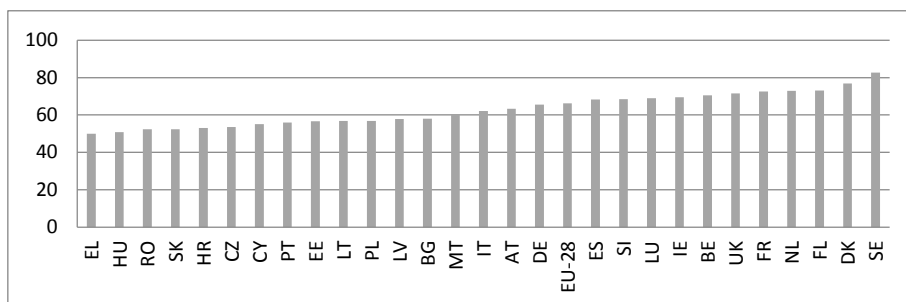
³ Az erős és demokratikus Európa elképzelhetetlen a nemek közötti teljes egyenlőség megteremtése nélkül (GEI report, 2017, foreword by Virginija Langbakk, direktor of EIGE).

Az egyes területeken belül részterületek (sub-domains) kerültek meghatározásra, amelyeket egy, vagy több mutató (variables) jellemez. Az egyes részterületekhez tartozó mutatók, illetve az azonos területhez tartozó részterületek súlya megegyező. Mind a területek, de mindenekelőtt a mutatók kiválasztása a harmonizált társadalomstatisztikai felvételek adta lehetőségek messzemenő figyelembevételével történt, szélsőségesen fogalmazva, csak olyan szempont került bele az egyenlőtlenségi vizsgálatába, amelynek megfigyelésére már volt valamilyen uniós felvétel⁴(illetve fordítva, ha volt olyan felvétel, amelyből származó mutatóz kapcsolatba lehetett hozni valamelyik témakörrel, az a kapcsolat szorosságától függetlenül biztos, hogy bekerült a GE indexbe.) A hat területhez összesen 31 index került kiválasztásra. Az egyes területekhez, illetve részterületekhez rendelt pontérték a férfiak és nők között fennálló különbséget, a nemek közötti egyenlőtlenség mértékét jelzi.

Maga az index – részben retrospektív módon – eddig négy időpontra (2005, 2010, 2012, 2015) készült el. A 2015. évi helyzet bemutatása mellett átfogó idősor elemzést is tartalmazó, meglehetősen nagy nemzetközi érdeklődést kiváltó kiadványt 2017 végén adta közre az EIGE. Említést érdemlő hazai sajtó visszhangja viszont nem volt az elemzésnek, talán azért, mert 50,8-as pontértékünkkel az unió 28 tagállama között elfoglalt 27. helyünkre nem igen lehettünk büszkék. Némi vigaszt jelenthet talán, hogy az index értéke 2005 és 2015 között emelkedett. (Igaz ez Szlovákia kivételével valamennyi tagországra igaz, a relatív változás tekintetében pedig a legrosszabbul teljesítő harmadba tartoztunk.)

1. ábra

A GE index értéke az egyes tagországokban, 2015

Forrás: GEI 2017 measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report.

Kedvezőtlen rangsorbeli helyünkre magyarázatul szolgálhat a hat témakörhöz rendelt mutatók áttekintése, beleértve azt is, hogy mennyire tekinthetők a kiválasztott mutatók az adott témakör szempontjából relevánsnak.

⁴ A legfontosabbak ezek közül az LFS(munkaerő felmérés) és ad-hoc moduljai és a SILC (Életmód és jövedelem felvétel) és moduljai.

III. Munka

A témakör megjelenítésére hivatott mutatók kiválasztása mögött a következő filozófia húzódik meg: A munka világában a férfiak és a nők akkor egyenlők, ha azonos eséllyel válnak foglalkoztatottá és azonosan kedvező körülmények jellemzik munkájukat. Két részterület került ehhez meghatározásra, a munka világában való részvétel, illetve a foglalkozási szegregáció és munkaminőség.

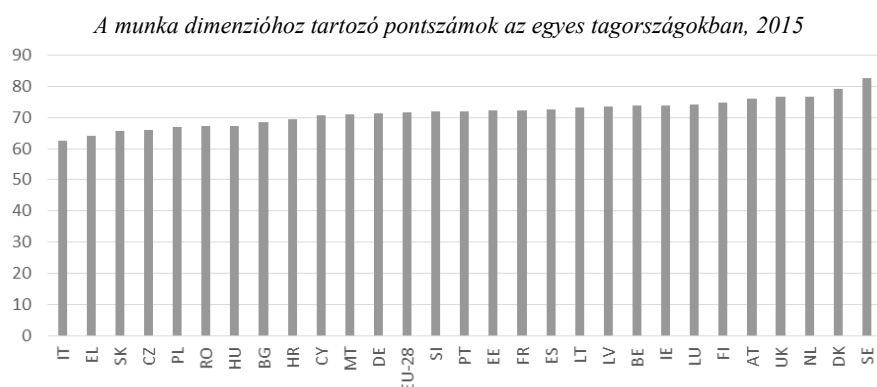
Az előbbihez tartozó két indikátor – az egyenértékes létszámból a 15 éves és idősebb népességre számított foglalkoztatási ráta, és az aktív életszakaszban munkával eltöltött idő – a legnagyobb elemszámú harmonizált közösségi lakossági felvételből – a negyedéves gyakoriságú Munkaerő felmérésből került kiszámításra. Mindkét mutató olyan, amit befolyásol a gyermekvállalásához kapcsolódó (országoként változó) juttatási rendszer, valamint az, hogy azonos vagy különböző szabályok határozzák-e meg a férfiak és a nők nyugdíjba vonulását. A férfiak és nők egyenértékes létszám alapján számolt foglalkoztatási rátájában, uniós átlagban 2015-ben 16,2 százalékpontos különbség mutatkozott a férfiak javára. Mivel a részmunkaidős munkavállalás inkább a nőkre, főleg a gyermeket nevelő nőkre jellemző, ez a különbség meghaladja a „normál” (jellemzően a 15-64 éves népességre számolt) foglalkozási ráta nemenkénti különbségét. (Persze erősen vitatható, hogy egyenlőbbek-e attól a nők, ha a férfikkal azonos arányban dolgoznak családi kötelezettségek ellátását egyáltalán nem megkönnyítő módon teljes munkaidőben.) Jóllehet Magyarországon a részmunkaidőben dolgozó nők aránya jóval az uniós átlag alatt van (és jellemzően ez a helyzet a volt szocialista országok többségében is, a két – teljes munkaidős – keresőt feltételező megélhetési modell dominanciájából következően), az egyenértékes létszám alapján számított foglalkoztatási ráta nemenkénti különbsége alig kisebb (15,4százalékpont) az uniós átlagnál. Ennek oka részben a társadalombiztosítási ellátás rendszerében keresendő. A gyermekgondozás miatti igénybe vehető fizetett távollét Magyarországon esetében jóval hosszabb az uniós átlagnál, illetve a 90-es évek végi nyugdíjreformig a nőkre deklaráltan a férfiakra érvényesnél alacsonyabb nyugdíjkorhatár vonatkozott. A másik kevésbé fajsúlyos tényező módszertani. Nevezetesen, hogy a hazai számbavételi rendszer a gyermekgondozási ellátást igénybevevőket a munkaviszony fennállásától függetlenül csak akkor tekinti foglalkoztatottnak, ha a megfigyelés hetében ténylegesen jövedelemszerző munkát végeztek, mely számbavételi gyakorlat nem egységes az unióban. A férfiak és nők munkában töltött idejének uniós átlagtól való eltérését szintén döntően a fentiek magyarázzák. Az első mutató esetében egy felső korhatár megadása (pl. 60 év) és az egyenértékes helyett a tényleges létszámmal történő számítás kisebb nemenkénti különbséget és realisabb eredményt adna, emellett hazánk esetében a gyermekgondozási ellátást igénybevevők munkaerőpiaci kategóriájának megállapításánál érdemes lenne fontolóra lehetne egy, a jelenleginél árnyaltabb besorolás alkalmazását.

A munka másik részterületének három mutatója az összes foglalkoztatottból az oktatásban a humán egészségügyi és szociális ellátás nemzetgazdasági ágban dolgozók aránya (szegregációs mutató), azoknak az alkalmazottnak az aránya, akik munkahelyükről családi okból 1-2 órára el tudnak menni, illetve a karrier index, mely utóbbi maga is egy több részmutató kombinálásával előállított kompozit index. Amellett, hogy némileg kétséges, hogy a munkaminőségét ezekkel a mutatókkal valóban kielégíthetően

lehet jellemezni, a két utóbbi megbízhatóságát erősen megkérdőjelezi, hogy forrásuk az Eurofound kismintás felvétele. A kérdések véleménykérdések, melyeknél a nemzeti „habitus” erősen meghatározza a válaszok megoszlását.

A két kiemelt nemzetgazdasági ágra számított szegregációs mutató hazánk esetében némileg alacsonyabb az uniós átlagnál. A munkahely 1-2 órára történő elhagyására a magyar alkalmazottak mindössze 15 %-a látott lehetőséget, szemben az uniós átlagot jelentő 25 %-kal, viszont az egyetlen olyan tagország voltunk, ahol a nők a férfiaknál érdemben nagyobb arányban élhettek ezzel a lehetőséggel. Ezzel szemben a tagországok többségében és így az unió egészében is, a nők válaszai a férfiakra jellemzőnél érdemben magasabb karrier indexet eredményeztek, Magyarországon viszont, Litvánia mellett, jelentős különbség mutatkozott a férfiak javára. A részterületek, illetve a hozzájuk tartozó mutatók súlyozatlan összegzéséből előálló pontérték a „munka” témakörnél Magyarország esetében 2015-ben 67,2-nek adódott, amivel csak a tagországok rangsorának alsó harmadába tudtunk bekerülni.

2. ábra

Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report.

IV. Anyagi helyzet

Az anyagi helyzetről két részterület, illetve a hozzájuk tartozó mutatók kerültek meghatározásra. Ezek a pénzügyi forrásokhoz történő hozzájárulás, illetve a gazdasági helyzet nemenkénti különbségei voltak. Az első részterülethez kiválasztott mutatók az átlagos havi kereset és az átlagos ekvivalens nettó jövedelem. Az előbbi forrása a négyévente kötelező intézményi adatgyűjtés, az uniós kereseti struktúra felvétel, ami a legalább 10 fős gazdálkodó szervezeteknél dolgozók egyéni kereseti jellemzőit gyűjti. A másik index forrása a SILC, ami szintén kötelezően végrehajtandó éves gyakorisági lakossági felvétel. Az utóbbi mutató kiszámításánál a háztartás rendelkezésre álló ekvivalens jövedelmét rendelték hozzá az egyes háztartás tagokhoz. A kereset, illetve a rendelkezésre álló jövedelem alapján mért átlagos (egyenlőtlenségi) pontszám az unió egészében 73,0 volt, a magyar pedig 55,2, ami nagyságrendileg hasonló a többi a poszt szocialista

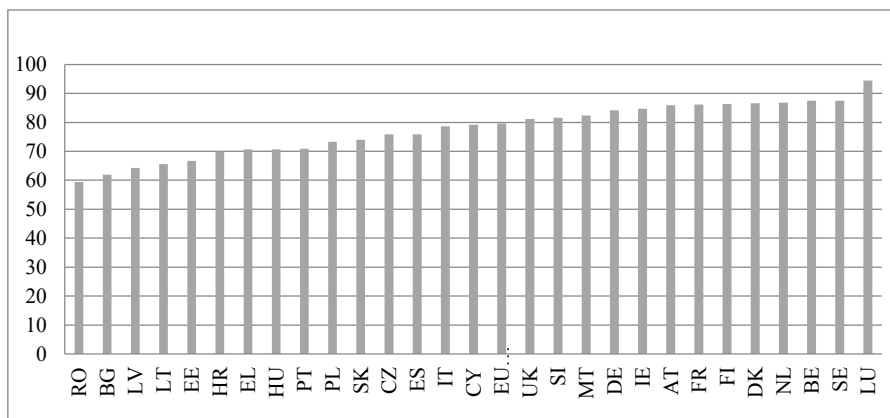
uniós tagállam mutatójához, de jelentősen elmarad a régi tagállamokra jellemzőtől. A két index közül hazánk relatív távolsága az uniós átlagtól a kereseti mutató esetében volt a nagyobb. A másik részterület a gazdasági helyzet két mutatójának – a szegénységi küszöb felett élők és a 2. decilisbe tartozóknak a 8. decilisbe tartozókhöz viszonyított arányának – forrása szintén a SILC felvétel volt. Hazánk esetében mindkét mutató értéke a nőknél valamivel kedvezőbb volt, mint a férfiaknál,

Ami a mutatóknál problematikus, hogy négyből háromnak a forrása egy olyan nem túl nagy mintával dolgozó felvétel, mely alapvetően a jövedelmek háztartási szintű megfigyelésére irányul. A három azonos forrásból származó mutató lényegében ugyanazt, a háztartási jövedelem egy főre eső összegének nemenkénti egyenlőtlenségét jeleníti meg, míg mindössze egy kapcsolható közvetlenül a személyhez. Az anyagi helyzet nemenkénti különbségét bemutató mutatók körét ezért ez utóbbi csoportba tartozókkal bővíteni kellene. A kereseti struktúra felvételből az összetétel különbséget is ki lehet szűrni, s az így kapott arány már ténylegesen azt tükrözné, hogy mennyire érvényesül az egyenlő munkáért egyenlő bér elve. Az uniós népessége folyamatosan öregszik, az idősök pedig egyre hosszabb ideig élnek. A nők életkilátásai minden országban jobbak a férfiakénál, így az életkor előrehaladásával egyre nagyobb a nők között az egyedülállók aránya. Ez mindenképpen indokolná azt, hogy a keresethez hasonlóan, az átlag nyugdíj nemenkénti különbsége is kerüljön be az anyagi helyzetet reprezentáló indexek közé. (A munkával eltöltött idő hossza, ami az előző terület egyik mutatója volt, mivel az a nyugdíj egyik alakító tényezője, illetve a kereseti különbség ugyan ezt többé-kevésbé leképezi ezt, de a nyugdíj, mint a kereset után a második legfontosabb jövedelemforrás, megérdemelne egy közvetlen mutatót is.)

Bár az anyagi helyzet jellemzésére kiválasztott mutatók többségénél a magyar nők relatív helyzete nem volt túl rossz, az e területen megvalósuló egyenlőségre 2015-ben is csak 70,7 pontot kaptunk, s ezzel az országok rangsorában ugyanúgy a 22. helyre kerülünk, mint a munka dimenzióánál.

3. ábra

Az anyagi helyzet dimenzióhoz tartozó pontszámok az egyes tagországokban, 2015

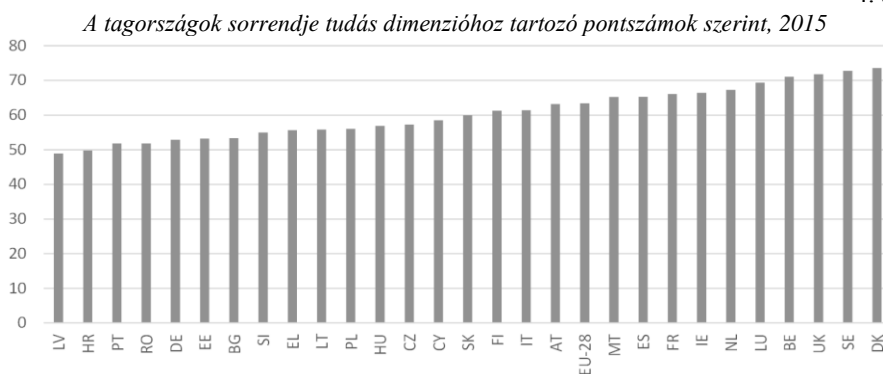
Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report.

V. Tudás

Az ide tartozó részterületek, illetve az indexkör magától adódik. Bár kiegészítésre nyilván itt is lehetne javaslatot tenni, de az indikátorok végső soron jól vannak megválasztva. Az oktatási részvételhez és eredményéhez rendelt két indikátor a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 15 évnél idősebb népességből, ami az unió 2020-ra kitűzött célindikátorai között is szerepel (igaz a 30-34 éves korcsoportra szűkítve). A másik mutató a formális és nem formális képzésben résztvevők aránya, ami az élethosszig tartó tanulást hivatott megjeleníteni. A másik részterületnek, az oktatási szegregációnak csak egyetlen mutatója van, az összes felsőfokú intézményi hallgatóból a pedagógiai, egészségügyi és művészeti képzési területen tanulók nemenkénti megoszlása. Az első két mutató forrása a munkaerő felmérés (LFS), a harmadiké az UNESCO oktatási adatbázisa. A területhez rendelt indexek körét esetleg még ki lehetett volna egészíteni a korai iskolaelhagyók arányával,⁵ ami a 2020-as stratégiai célok másik oktatási indikátora, illetve a szegregációt lehetne a másik nem felől is mérni, és így a műszaki és természettudományos képzéseken résztvevők arányát tenni be mutatóként.

Ami Magyarországot illeti, a GE indikátort adó hat dimenzió közül relatív pozíciónk itt a legkedvezőbb, a 28 ország között 2015-ben az 56,9-es pontértékkel a 17. helyre kerülünk. A nők felsőoktatásban való részvétele az unió egészében magasabb a férfiakra jellemzőnél, de a nők javára mutatkozó különbség Magyarország esetében nagyobb az átlagosnál. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel esetében a férfiak előnye nem nagyobb, mint az unióban átlagosan, és az oktatási szegregáció, legalábbis a választott mutató szerint, csak kicsivel haladja azt meg. (Csak az érdekesség kedvéért érdemes megemlíteni, hogy ez utóbbi mutató szerint a Máltán legnagyobb a nemek egyenlősége, holott a nők oktatási részvételi mutatója alapján kialakított rangsorban meglehetősen hátul áll. Alacsony női felsőoktatási részvétel esetén minden felsőoktatási területen relatíve magas lehet a férfiak aránya, amit akár a kiválasztott indexek kritikájaként is fel lehet fogni.)

4. ábra

Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report.

⁵ Azoknak a 15-24 éveseknek az aránya, akik legfeljebb alacsonyfokú végzettséggel rendelkeznek. A célszámoknak hasonlóan a felsőfokú végzettségük arányához van nemenkénti alábontása, ami még inkább indokolhatja az GE indexbe történő beépítést

VI. Idő

Az időfelhasználás a férfiak és nők esetében meglehetősen eltérő képet mutat, legalábbis a célfelvétel, az időmérleg adatai szerint. A szorosan vett háztartási munka, beleértve gyermeknevelést és az idősek, betegek gondozását jellemzően a nők feladata, akiknek így a kevesebb szabadon felhasználható idejük marad, mint a férfiaknak. Az ezt bemutatni hivatott időmérleg felvételek nemzetközileg többé-kevésbé harmonizált felvételek, jól kiforrott módszertannal. Az unióban egyelőre csak ajánlott és nem kötelező felvétel, bár a tagországok többsége nagyjából 10 évente végre hajtja azt. Valószínűleg a felvétel gyakorisága, (ritkasága) volt az ok, amiért az idő felhasználási mutatók más, a nemek között e téren fennálló különbségek érzékeltetésére kevésbé alkalmas, felvételekből származtak. A két külön definiált részterület itt a gondozási, illetve az ún. szociális tevékenység volt. Az elsöre vonatkozó adat forrása a munkaerő felmérésnek egy olyan, 3-4 évente megismételt ad-hoc modulja volt, amelyben rákérdeztek az érintett személynek a gyermek, és idősgondozásban való részvételére, illetve arra, hogy végez-e naponta háztartási munkát, beleértve a főzést is. A felvétel természetéből következően csak szimpla előfordulásról lehetett így képet kapni, arról nem, hogy ez a két tevékenység típus milyen időráfordítással jár. További bizonytalansági forrást jelentett a munkaerő felmérés proxy jellege, azaz hogy az érintett helyett bármely felnőtt családtag is válaszolhat.

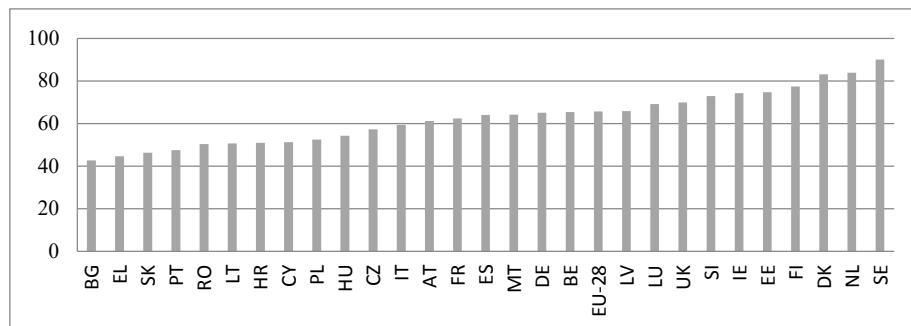
Ugyancsak az időfelhasználás nemenkénti különbségének felszínét tudja megkarcolni a szociális tevékenység méréséhez kiválasztott két mutató. Mindkettő forrása egy, alapvetően az unió egészét és nem a tagországokat reprezentáló, a munkaerő felmérésnél jóval kisebb mintával dolgozó lakossági felvétel (European Work Condition Survey). Az egyik mutató itt a sportolók, kulturális illetve szabadidős tevékenységet végzők aránya (erre azonban csak a 2015 évi felvételi hullámban kérdeztek rá), a másik az önkéntes és karitatív munkát végzőké. (Ez utóbbi kérdés több felvételi hullámban, de eltérő formában szerepelt.)

Összességében elmondható, hogy az időfelhasználás az egyenlőtlenségi vizsgálatnak talán legfontosabb dimenziója, ennek ellenére a kiválasztott mutatók sem forrásukat, sem tartalmukban tekintve nem tűnnek alkalmasnak a nemek közötti különbség mérésére. Tény, hogy a célfelvétel az időmérleg adatai csak tízévente állnak rendelkezésre, de ha már van ilyen felvétel bűn annak adatait nem hasznosítani.

Mivel a kiválasztott mutatók meglehetősen soft mutatók, hazánk rangsorbeli helye sem biztos, hogy reális képet tükröz. 2015-ben mind a gyermekekről történő gondoskodásból, mind a főzésből és egyéb házimunkából – legalábbis a kiválasztott mutatók szerint – a magyar férfiak az uniós átlagnál jobban kivették a részüket, a nők pedig nagyobb arányban sportoltak, jártak el kulturális programokra, mint a férfiak. (Ez utóbbi 2015-ben hazánkon kívül csak Dániára volt jellemző.) A nők voltak azok, akik az önkéntes és karitatív munkából is inkább részt vállaltak. Így összességében Magyarország az idő dimenzió nemenkénti egyenlőtlensége tekintetében 2015-ben a 19. helyre került (A mutatók „jósgát” mi sem jelzi jobban, mint az, hogy Málta, ahol a tagországok közül a legmagasabb a háztartásbeli nők aránya, minket jóval megelőzve a 14. helyre került.)

5. ábra

A tagországok sorrendje az idő dimenzióhoz tartozó pontszámok szerint, 2015

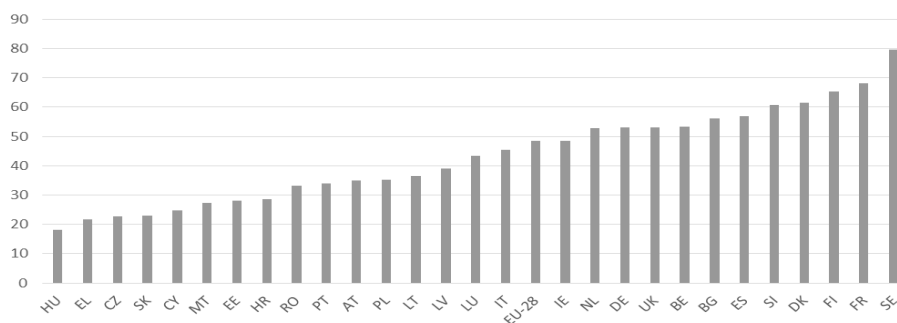

Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report.

VII. Hatalom

A magyarul nehezen visszaadható elnevezésű power dimenzió a döntéshozói szerepkör nemenkénti különbségeit jeleníti meg három részterület, a politikai, a gazdasági és a társadalmi szerepvállalás vizsgálatával. Az egyes részterületekhez tartozó mutatók forrásaként EIGE jelentés a saját adatbázist jelölte meg, ami – több mutató esetében – a UNECE gender statisztikai adatainak átvételét jelentette. A három a terület közül az első a politikai szerepvállalás, a kiválasztott mutatók pedig miniszterek, a parlamenti képviselők, és a regionális vezetők nemek szerinti megoszlása. Magyarország esetében a nők aránya mindhárom vizsgált pozícióban a legalacsonyabb a tagországok közül. A második részterülethez a gazdasági hatalomhoz rendelt mutatóknál igazgató tanácsi, valamint a központi bankirányító testület tagjainak nemenkénti megoszlásánál valamivel jobb a helyezésünk. Igaz, ezekről nincs hivatalos magyar statisztikai adat, így nem lehet tudni, hogy az EIGE szakértők mi alapján hozták ki a közölt arányt. A társadalmi szerepvállalást jellemző mutatóknál hasonló a bizonytalanság az adatforrás megbízhatóságának tekintetében, ráadásul nem tudni, hogy az egyes mutatók mögött hány személy áll (esetenként biztos kevés) és mekkorák ebben az országok közötti különbségek. Kicsit furcsák a kijelölt mutatók is, a közalapítványok, a közszolgálati televízió igazgató tanácsának, illetve a nemzeti olimpiai bizottság tagjainak a nemek szerinti megoszlása. Itt érezhető a súlyozásból, pontosabban annak hiányából adódó ellentmondás is, hiszen biztos, hogy nem ugyan olyan jelentőséggel bír az, ha egy országban kevés nő ül a parlamentben, mint az, ha hiányoznak az amúgy is kis létszámú nemzeti olimpiai bizottságból. A közalapítványok igazgató tanácsánál 2015-ben a hazai nő arány mellett 0 %-ék szerepelt, így természetesen a hatalom harmadik részterülete esetében is hazánké lett az utolsó hely, és a három részterület összesítése után ez lett egyben az ország pozíciója is.

A tagországok sorrendje a hatalom dimenzióhoz tartozó pontszámok szerint, 2015

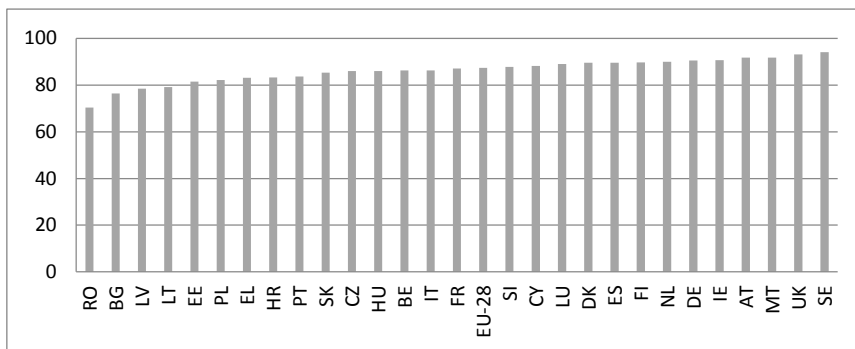
Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report..

VIII. Egészségügy

Az indexben a legkisebb súllyal szereplő, és egyben talán a legkidolgozottabb terület a három részterületre bontott egészségügy. A három részterület az egészségi állapot, az életmód és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés. Az első részterülethez három mutató tartozik: a magukat legalább jó egészségi állapotúnak minősítők aránya, a születéskor várható élettartam, illetve az egészségesen megélhető idő. Az első forrása a SILC, a többi a demográfiai alapszámításokból származó nemzeti adat. Az életmód mutatók forrása az újnak számító uniós egészségügyi felvétel, így egyelőre csak 2014. évre vonatkozó adat létezik, a mutatók pedig a nem dohányzó, alkoholt csak alkalmilag fogyasztók, illetve a rendszeres zöldség- és gyümölcsfogyasztók aránya. Az ellátás mutatója az orvosi ellátáshoz, illetve a fogorvosi ellátáshoz hozzáférők aránya (pontosabban azoké, akik e szolgáltatásokhoz való hozzáférésben nincsenek korlátozva), a SILC felvételből számolva. Mind az egészségi állapot megítélésében, mind az élettartam mutatók tekintetében hazánk helyzete meglehetősen kedvezőtlen, az életmód mutatók a közepesnél némileg jobb, míg az egészségügyi ellátáshoz történő hozzáférés átlagos, és ez utóbbi tekintetében a nők és férfiak között nincs érdemi különbség. Az uniós tagországok rangsorában az állapot tekintetében 24., életmódban 12., a szolgáltatáshoz való hozzáférésben 19. helyen állunk 2015-ben, ami a terület egészét tekintve (holt versenyben Csehországgal) a 18. helyhez volt elég.

7. ábra

A tagországok sorrendje az egészségügy dimenzióhoz tartozó pontszámok szerint, 2015

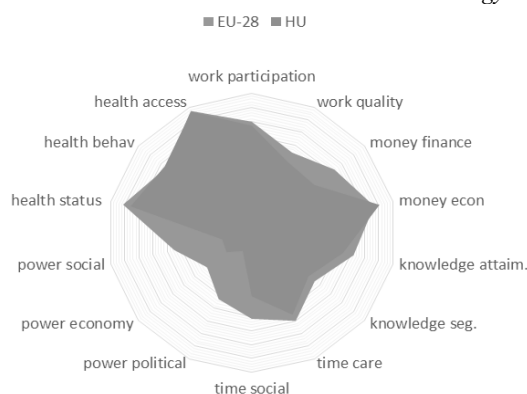
Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report..

IX. Összefoglaló megállapítások

A GE index módszertanán, különösen a mutatók kiválasztásán van még javítani való, és érdemes lenne jobban élni a komplementer indexe azon előnyével, hogy a mutatók köre szabadon bővíthető. A súlyozás is eléggé problematikus, nem biztos, hogy a részterületek és mutatók súlyozatlan összesítése a legjobb megoldás, különösen akkor, ha az utóbbiak eltérő megbízhatóságú adatforrásokból származnak. A GE index azonban jelen formájában is betölti a neki szánt szerepet, azaz, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy bőven van még teendő addig, míg a férfiak és nők az élet valamennyi meghatározó területén teljesen egyenlők lesznek. Egyenlőre az unió, és különösen benne Magyarország ettől még távol van, s az összképen valószínűleg egy módszerében védhetőbb indexszámítási mód sem igen változtatna.

8. ábra

A nemek egyenlőségének állása részterületek szerint az Unióban és Magyarországon, 2015

Forrás: GEI 2017 Measuring gender equality in the European Union 2005–2015. Report – saját összeállítás.

Ami hazánk unió belüli helyzetét illeti (azaz, hogy 2015-ben a nemek egyenlősége Görögország után nálunk érvényesült legkevésbé), azt csak részben magyarázza a „hatalom” dimenzió mutatóinál kapott igen alacsony pontérték. Az indexbe bevont területek többségénél pozíciónk, ha nem is túl jó, de nem is kiugróan rossz (hasonló a többi volt szocialista országéhoz), sőt az egészségi állapot, illetve a tudás területén nem állunk messze a középmezőnytől. Az összesített index kalkulálásánál azonban sokat számít, hogy az egyes területeken hogyan alakul az országok sorrendje, azaz a részek alapján várható helyzet akkor őrződik csak meg, ha a rangsorok valamennyi terület esetében hasonlóak. Ez azonban nem így történt és ez is közrejátszott abban, hogy az Uniós rangsor utolsó előtti helyére kerültünk.

Felhasznált irodalom:

BANDURA R. (2006), A Survey of Composite Indices Measuring Country Performance: 2006 Update, United Nations Development Programme Office of Development Studies, GENDER EQUALITY INDEX 2017, Report, g EIGE 2017.

GENDER EQUALITY INDEX 2017, Methodological Report, EIGE 2017.